

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

טבילת אדם וכלים בשבת ויום טוב

(י"ז ב') **משנה:** חל (יום טוב) להיות אחר השבת (ורוצה להיטהר לרגל, שחייב אדם לטהר עצמו ברגל, כדאיתא בראש השנה, ט"ז ב') - בית שמאי אומרים: מטבילין את הכל (כל הצריך טבילה) מלפני השבת (אבל בשבת נראה כמתקן). ובית הלל אומרים: כלים מלפני השבת, ואדם בשבת.

(ומברר) דכולי עלמא מיהת, כלי בשבת לא (מטבילים). מאי טעמא?

(י"ח א') (א) אמר רבה: גזירה שמא יטלנו בידו ויעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים.

אמר ליה אביי: יש לו בור בחצירו, מאי איכא למימר?

אמר ליה: גזירה בור בחצירו אטו בור ברשות הרבים.

התינח שבת, ביום טוב מאי איכא למימר?

גזרו יום טוב אטו שבת.

איתיביה: מדלין בדלי טמא, והוא טהור (מאליו). ואי איתא נגזור דלמא אתי לאטבוליה בעיניה!

שאני התם, מתוך שלא הותרה לו אלא על ידי דליו, זכור הוא.

איתיביה: כלי שנטמא מערב יום טוב (ובאב הטומאה, כדלקמן), אין מטבילין אותו ביום טוב (הואיל והיה לו להטבילין מבעוד יום). ביום טוב, מטבילין אותו ביום טוב (וישתמש בו היום חולין, שאין צריכין הערב שמש). ואם איתא, נגזור דיום טוב אטו דערב יום טוב!

טומאה ביום טוב מלתא דלא שכיחא היא, ומלתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן.

איתיביה: כלי שנטמא באב הטומאה (מערב יום טוב, כדלעיל), אין מטבילין אותו ביום טוב. בולד הטומאה, מטבילין אותו ביום טוב (אין כאן תקון, דמדאורייתא טהור מעליא הוא, שאין כלי טמא אלא באב הטומאה, כדנתיא בהכל שוחטין, כ"ה א'). ואם איתא, נגזור הא אטו הא!

ולד הטומאה היכי משכחת לה, גבי כהנים, כהנים זריזין הם.

תא שמע, דאמר רב חייא בר אשי אמר רב: נדה שאין לה בגדים (טהורים, להחליף וללבוש אחר טבילתה, והיום יום טוב, ואינה יכולה להטביל את אלו שעליה), מערמת וטובלת בבגדיה.¹ ואם איתא, נגזור דלמא אתי לאטבולי בעיניהו!

שאני התם, מתוך שלא הותרה לה אלא על ידי מלבוש, זכורה היא.

(ב) רב יוסף אמר: גזירה משום סחיטה (של בגדים, שאף הם בכלל כלים).

¹ מערמת וטובלת כשהיא לבושה, וסלקא לה טבילה אף לכלים (=לבגדים), ולא מוכחא מילתא שהיא מתקנת, דלטבילת עצמה נכנסה, ואדם מותר לטבול כבית הלל (י"ז ב'), דנראה כמיקר. רש"י.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אמר ליה אביי: תינח כלים דבני סחיטה נינהו. כלים דלאו בני סחיטה נינהו, מאי איכא למימר? אמר ליה: גזרה הני אטו הני.

(ג) רב ביבי אמר: גזרה שמא ישהא (אם תתיר להטבילם ביום טוב, ישהא אותם עד יום טוב שהוא פנוי, ויבוא להשתמש בהם תרומה).

תניא כוותיה דרב ביבי: כלי שנטמא מערב יום טוב, אין מטבילין אותו ביום טוב, גזרה שמא ישהא.

(ד) רבא אמר: מפני שנראה כמתקן כלי.

אי הכי אדם נמי!

אדם נראה כמיקר.

שיטות הראשונים

שמא ישהא: הרמב"ם נקט טעמו של רבא בהלכות שבת, וכתב: "אסור להטביל כלים טמאין בשבת, מפני שהוא כמתקן כלי, אבל אדם טמא - מתיר לטביל, מפני שנקרא כמיקר". ואילו בהלכות יום טוב פסק כטעמו של רב ביבי², וכתב: "כלי שנטמא מערב יום טוב - אין מטבילין אותו ביום טוב, גזרה שמא ישהא אותו בטמא".

הקונה כלי תשמיש מגויים וצריך להטביל בשבת: הרי"ף הביא טעמא דרב יוסף וטעמא דרב ביבי, ושבק טעמא דרבה וטעמא דרבא. וכתב **הרא"ש** דלפי הטעמים שכתב, מותר להטביל כלים חדשים ביו"ט³. ודעת **הרא"ש**, דטעמא דרבה ורבא עיקר⁴. ומאלו הטעמים אסור להטביל כלים חדשים ביום טוב. וכן אסר **הרשב"א**. ו**המרדכי** כתב עצה לתת לגוי במתנה, ולחזור ולשאול ממנו⁵. ו**השו"ע** כתב שמותר ויש אוסרים. וירא שמים יעשה **כמרדכי**⁶.

² ובביאור הטעם, רש"י, תוספות, רי"ד, ור"ן, פירשו שמא ישהא עד יום טוב שהוא פנוי, ואתי בהו בתוך כך לידי תקלה להשתמש בהו תרומה. והוסיף ר"ן טעם, שנמצא שהוא מלאכתו במועד. ורא"ה כתב, שאנו רוצים למהר טהרתו כל מה שאפשר. וכתב, ואיכא דמפרש, שמא ישהא עד יום טוב, וחייב לטהר עצמו קודם לכן, ויבוא יום טוב בטהרה. מקורות: רמב"ם (הל' שבת כג, ח; הל' שביתת יום טוב, ד, יז). תוספות (ד"ה גזרה). רא"ה (י"ח א', ד"ה רב ביבי). רי"ד (פסקים, י"ח א'). ר"ן (י א ברי"ף, ד"ה רב ביבי).

³ וביאר בבית הל' (שכג, ז, ד"ה מותר), דלשמא יסחוט ליכא למיגזר, דהא לא משכחת כלי חדש דצריך טבילה ויהיה שייך בו סחיטה, דיהיה שייך למיגזר אטו כלים דבני סחיטה. וגם שמא ישהא ליכא למימר, דדוקא בכלי טמא אם ישהנו וישתמש בו תרומה ויאכלנו עביד איסורא, שאכל תרומה טמאה. משא"כ בכלי חדש, גם אם ישתמש בו בלי טבילה אין המאכל נאסר. ואף על גב דעביד איסורא במה ששתמש בו בלי טבילה, אפילו הכי משום זה לא גזרינן שמא ישהא, כיון דעכ"פ אינו אוכל איסור. וגם אין איסור זה כי אם מדברנן, אפילו לדעת הסוברים דהטבילה הוא מהתורה.

⁴ דהלכתא כוותיה דרבה לגבי רב יוסף. וכן מצינו זה הטעם גבי שופר ולולב ומגילה (ראש השנה כ"ט ב'). וכן רבא בתראה הוא.

⁵ והוה ליה כשואל מן הגוי דאמר (מסכת עבודה זרה ע"ה ב') דאין צריך טבילה.

⁶ או"ח שכג, ז. הבי' ביאר, דכיון דלרי"ף ורמב"ם משמע דשרי להטביל כלים חדשים ביום טוב, הכי נקיטין (ולרווחא דמילתא יעשה כתיקון המרדכי, הנזכר בהערה קודמת). ובדרכי משה (אות ג) חלק עליו, וכתב: "ולי נראה דמדינא אסור, כי יש לחוש לדברי האחרונים, הרא"ש והרשב"א והמרדכי. והמגיד משנה דחק לפרש דעת הרמב"ם לאסור, כדי להעמידה כהלכתא, ואין נוציא הדבר ממשמעות לדחות דבריהן; ולכן אסור לטבול כלים בשבת ויום טוב". אמנם בשו"ע לא הגיה הרמ"א על דברי השו"ע, וצ"ב. וכתב המשנ"ב (ס"ק לג) שאם עבר וטבל, אפשר שמותר להשתמש (דיש מתירים אפילו לכתחילה). וכן אם ספק לו אם טעון טבילה יכול לסמוך על דעת המתירים. מקורות: רי"ף (י א בדפיו). רמב"ם (הל' שביתת יו"ט ד, יז-יח). רשב"א (עבודה"ק ג, ד, עמ' ל). רא"ש (סי' יב).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

טבילה לכלי שראוי למלאות בו מים: כתב הגהות מיימוניות הורה רבינו פרץ בה"ר אליהו שמותר להטביל בשבת על ידי הערמה, ששואב מים לשתות או לשאר צורך המים, וממילא יהיו טהורים.⁷ וכן פסק הרמ"א.⁸

הטבלת כלי בשבת וביום טוב: כתב הרמב"ם: "כלי שנטמא מערב יום טוב - אין מטבילין אותו ביום טוב, גזרה שטמא ישהה אותו בטמא... כלי שנטמא ביום טוב - מטבילין אותו ביום טוב. נטמא הכלי במשקין טמאין שהן ולד הטמאה מערב יום טוב - מטבילין אותו ביום טוב, לפי שהוא טהור מן התורה... ומדלין בדלי טמא, והוא טהור מאליהו..."⁹

כלי שנטמא בולד הטומאה, מטבילין אותו ביום טוב: דעת רש"י ורמב"ם, דמיירי שנטמא מערב יום טוב. ואף בזה מותר להטבילו ביום טוב. אבל דעת רא"ה, דלרבא דטעמא משום תיקון, לא שרי אף בולד הטומאה אלא בנטמא ביום טוב. אבל נטמא מערב יום טוב, אין מטבילין אותו ביום טוב.¹⁰

נדה שטבלה בבגדיה: כתבו רמב"ם ורא"ש, שנדה שטבלה בבגדיה, מותרת לבעלה (וכן כל הטמאין, עלתה להם טבילה), מפני שהמים באים בהם, ואינם חוצצים. וכן פסק השו"ע.¹¹

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שכג)

ז. מתיר להטביל כלי חדש הטעון טבילה, ויש אוסרים. וירא שמים יצא את כלם, ויתן הכלי לגוי במתנה ויחזר וישאלנו ממנו, ואינו צריך טבילה. הגה: ואם הוא כלי שראוי למלאות בו מים, ימלאנו מים מן המקוה, ועלתה לו טבילה (המגיד פרק ד' מהלכות יום טוב והגהות מיומני פרק כ"ג מהלכות שבת).

(או"ח, הלכות שבת, סימן שכו)

ח. אדם מתיר לטביל מטמאתו בשבת.

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצח)

מו. נדה שטבלה בבגדיה מתרת לבעלה.

מרדכי (סי' תרעז).

⁷ וכן איתא בפרק ב' דביצה, ושון שמדלין בדלי טמא והוא מאליו טהור. וכן ראייה מאדם דשרי משום דנראה כמיקר. הגמ"י.

⁸ או"ח שכג, ז. וכתב המשנ"ב (ס"ק לו) על פי המג"א, דאינו מברך, דאז אינו מוכח שעושה לשם טבילה. אמנם בבית"ל (ד"ה ימלאנו), התקשה, דא"כ באשה נדה, דקיי"ל (יו"ד קצז, ב) דמותרת לטבול בשבת, והטעם משום דנראית כמיקר, ואין אחד מן הפוסקים שיאמר דווקא בלי ברכה. ודעתו, דמותר גם לברך בעת שמשקע הכלי בתוך המים ומטבילו. והטעם, שכיון שבעצם הטבילה לא מנכר מילתא כלל (דנראה כרוצה למלאות מים, או כמיקר), ממילא לא גזרו רבנן על טבילה כזו. משא"כ בכל הני דפריך בגמרא בביצה (תינח מים יפים וכו', תינח בימות החמה וכו') בכל הני בעצם הטבילה מינכר, דאינו נראה כמיקר. וכתב, דדין זה תלוי באשלי רברבי, דתוספות סוברים כמג"א, ורמב"ם סובר כוותיה. וסיים דלדינא למעשה צ"ע. עוד הוסיף המשנ"ב (ס"ק לו), דפשוט דזה דוקא אם אין לו כלי אחר לצורך שבת, דאי לאו הכי אסור, מפני שמפסיד הברכה בידיים (ולא עדיף ממה דקיימא לן דערום אסור לתרום מפני שאסור לברך). מקורות: הגהות מיימוניות (הל' שבת כג, אות ה).

⁹ מקורות: רמב"ם (הל' שביית יום טוב, ד, יז-יח).

¹⁰ ובריייתא דכלי שנטמא מערב יום טוב, אין מטבילין אותו ביום טוב, מטבילין אותו ביום טוב, בולד הטומאה מיירי. מקורות: רא"ה (ד"ה רבא). רמב"ם, ראה פיסקה קודמת.

¹¹ יו"ד קצח, מו. מקורות: רמב"ם (הל' שביית יו"ט ד, יח; הל' מקוואות א, ז). רא"ש (נדה, הל' מקוואות, סי' כח).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

השקת מים לטהרם בשבת ויום טוב

(י"ז ב') (המשך משנה): ושון שמשיקין את המים בכלי אבן לטהרן.¹² אבל לא מטבילין. ומטבילין מגב לגב ומחבורה לחבורה.

(י"ח ב') (ומברר) מאי אבל לא מטבילין?

אמר שמואל: אין מטבילין את הכלי (הצריך טבילה) על גב (השקת) מימיו לטהרו ביום טוב.¹³

(ומברר) מני מתניתין? לא רבי, ולא רבנן. **דתניא:** אין מטבילין את הכלי על גב מימיו לטהרו, ואין משיקין את המים בכלי אבן לטהרן, דברי רבי. וחכמים אומרים: מטבילין כלי על גב מימיו לטהרו, ומשיקין את המים בכלי אבן לטהרן. מני? אי רבי, קשיא השקה! אי רבנן, קשיא הטבילה!

איבעית אימא רבי, איבעית אימא רבנן.

אי בעית אימא רבי, רישא דברייטא ביום טוב, וסיפא (שהחמיר שלא להשיק) בשבת, וכולה מתניתין ביום טוב.

(י"ט א') ואיבעית אימא רבנן (שהתירו אפילו להטביל), וכולה מתניתין בשבת (ומה שהתירו חכמים בברייטא להטביל, ביום טוב).

תנו רבנן: כיצד מגב לגב? הרוצה לעשות גתו על גב כדו, וכדו על גב גתו, עושה.¹⁴ כיצד מחבורה לחבורה? היה אוכל בחבורה זו, ורוצה לאכול בחבורה אחרת, הרשות בידו.¹⁵

שיטות הראשונים

השקת מים לטהרם: בפלוגתא דרבי וחכמים, פסק הרמב"ם כחכמים, ואף בשבת מותר להשיק מים טמאים, לטהרם. וכתב: "ומתיר להטביל את המים הטמאים בשבת. כיצד יעשה? נותן בכלי שאינו מקבל טמאה, כגון כלי אבנים, ומטביל הכלי במקוה, עד שיעלה מי המקוה עליהן ויטהרו."¹⁶

¹² מי שיש לו מים יפים לשתות ונטמאו, ממלא מהם כלי אבן ונותנם במקוה מים מלוחים עד שמשיק מים למים, ונמצאו אלו זרועים ומחבורים למי המקוה ובטלי אגביהו וטהרו. ואין עוד טהרה במקוה לכל אוכל ומשקה אלא למים. ולא בתורת טבילה אלא בתורת זריעה, כדאמרין בפסחים בפרק כל שעה (ל"ד ב'). רש"י.

¹³ שאין נותנים המים בכלי עץ טמא הצריך טבילה להשיק בו, כדי להעלות טבילה לכלי אגב השקת המים.

¹⁴ הרוצה לעשות גתו על גב כדו - מי שהיו כליו טמאין, והטבילן לדעת דריכת זיתיו, ונמלך לעשות גתו. עושה - גתו על גב טבילה זו שהטביל לשם כדו, ואין צריך לחזור ולהטביל לשם גת, וההיא טבילה שניה, הבא להחמיר על עצמו ולהטביל, קתני מתניתין שהוא מטביל ביום טוב, שאין כאן תקון כלי ואינה טבילה, שהרי אינה צריכה. רש"י.

¹⁵ היה אוכל בחבורה זו - על פסחו, והיה טמא או כליו טמאין, וטבל לדעת כן. הרשות בידו - ואין צריך לחזור ולטבול, וקאמרה מתניתין, דאם בא להחמיר ולהטביל כליו לשם חבורה אחרת, מטביל ביום טוב.

¹⁶ מקורות: רמב"ם (הל' שבת כג,ח).